การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่ยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนบางสะแก จังหวัดสมุทรสงคราม

Development of Homestays to Promote Sustainable Eco-cultural Community Enterprises: Case Studies of Bang Sakae, Samut Songkhram Province

รับบทความ	18/02/2568
แก้ไขบทความ	06/04/2568
บอมรับบทความ	17/04/2568

วิภาดา รักษาศิลป์* กุณฑลทิพย พานิชภักดิ์ กรรณิกา สงวนสินธุกุล
ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Vipada Raksasil, Kundoldibya Panitchpakdi, Kannika Sanguansintukul
Department of Housing, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University
vipada.rak@gmail.com, kpanitchpakdi@gmail.com, Kannika.san@chula.ac.th
*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมได้รับความนิยมมายาวนานในจังหวัดสมุทรสงคราม เนื่องจากยังมีชุมชนที่มีวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับนิเวศวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมอยู่มาก ชุมชนบางสะแก อำเภอบางคนที มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนและไม่มีถนนสายสำคัญตัดผ่าน มีเอกลักษณ์คือ บ้านเรือนไทยริมน้ำปลูกสร้างบนพื้นที่โดยรอบที่เป็นสวนยกร่องจึงเกิดการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาโฮมสเตย์ในด้านกายภาพและด้านการบริหารจัดการ เพื่อนำมาวิเคราะห์ผลการดำเนินงานเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ เกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และเกณฑ์การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจ และการสัมภาษณ์เชิงลึก 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้การหาค่าเฉลี่ยและมาตราวัดลิเคิร์ต (Likert scale)

จากการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ร่วมกับหลักเกณฑ์ 3 ด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาชุมชนเป็นไปในแนวทางที่ดีขึ้น ดังนี้ อันดับหนึ่ง ด้านการพัฒนาชุมชนยั่งยืน 2.75 คะแนน อันดับสอง ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ 1.75 คะแนน และอันดับสาม ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม 1.54 คะแนน พบว่าการพัฒนาคนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยกรณีศึกษาของหมู่บ้านเผิงลีปุรัน (Panglipuran) ในประเทศอินโดนีเซียที่ประสบความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในด้านของการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาแต่ยังขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดจุดขายที่โดดเด่นด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และขาดรายได้ที่ชุมชนควรจะได้รับจากการท่องเที่ยว งานวิจัยยังพบกรอบแนวทางเพื่อเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ให้เกิดความยั่งยืน คือ 1) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) การพัฒนาคนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพในด้านการบริหารจัดการโฮมสเตย์ 3) การส่งเสริมรักษาแหล่งนิเวศวัฒนธรรม 4) การสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน 5) ความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน 6) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปรับปรุงโฮมสเตย์ให้สะดวกสบายแต่ยังคงเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นปัจจัยซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

***คำสำคัญ**: การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ โฮมสเตย์ แหล่งนิเวศวัฒนธรรมยั่งยืน ชุมชนยั่งยืน บางสะแก*

Abstract

Eco-cultural tourism has long been popular in Samut Songkhram Province due to its agricultural lifestyle, which aligns with traditional Thai eco-cultural practices. The Bang Sakae community, located in Bang Khonthi District, is predominantly composed of orchards, with no major roads passing through. Its unique feature is riverside Thai houses built on ridging fruit orchards, leading to the development of homestay accommodations alongside community growth. This research examines the physical and managerial aspects of homestay development and evaluates its operational outcomes based on three key criteria: Homestay tourism development standards, Eco-cultural tourism development criteria, and Sustainable community development indicators. The study employs two data analysis methods: 1) Qualitative analysis through document review, surveys, and in-depth interviews. 2) Quantitative analysis using descriptive statistics, including the mean value and Likert scale assessment.

Results indicate community development improvements, ranked as follows: First, sustainable community development (2.75 points) Second, homestay tourism development (1.75 points) Third, eco-cultural tourism development (1.54 points) Findings highlight community capacity building as a key factor for sustainability, aligning with the Panglipuran Village case study in Indonesia, which successfully implemented sustainable tourism management. However, Bang Sakae lacks effective public relations, a distinctive eco-cultural tourism identity, and sufficient tourism revenue. This study proposes a framework for sustainable homestay tourism development, including: 1) Community participation, 2) Enhancing local management efficiency, 3) Preserving eco-cultural heritage, 4) Supporting community-based economic growth, 5) Government-private sector collaboration, and 6) Infrastructure improvements while maintaining cultural identity. These factors are essential for fostering sustainable community development.

Keywords*: real estate development, home stay, sustainable eco-cultural, sustainable community, Bangsakae*

ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม (ecocultural tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์ธรรมชาติและการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิต ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นอย่างลึกซึ้ง รวมถึงได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และส่งเสริมความยั่งยืนของชุมชน (Cajee, L, 2014)

ในจังหวัดสมุทรสงครามได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน (สุรจิต ชิระเวช, 2557) ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมขึ้นหลายแห่ง พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์กระจายตัวอยู่ภายในจังหวัดทั้งหมด 8 ชุมชน (พชร์ภรณ์ อยู่ประเสริฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 กันยายน 2567) แต่ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ซบเซาลง พบว่า เหลือเพียง 3 ชุมชนที่ยังมีการดำเนินการอยู่ หนึ่งในนั้นคือ ชุมชนบางสะแก ตั้งอยู่ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นชุมชนเดียวที่พัฒนาโฮมสเตย์เพื่อเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน ซึ่งอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดความยั่งยืน (มนัส บุญพยุง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ธันวาคม 2567) บางสะแกเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านวิถีชีวิตริมน้ำ และประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ สวนยกร่อง เช่นมะพร้าว ลิ้นจี่ ส้มโอ และส้มแก้ว ซึ่งเป็นผลไม้ท้องถิ่นที่ปลูกได้เฉพาะในพื้นที่นี้ นอกจากนี้ ชุมชนยังมีแหล่งประวัติศาสตร์สำคัญ เช่น วัดบางสะแก ซึ่งมีวิหารมหาอุตม์สร้างขึ้นตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม, 2553) สมัยที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า (พ.ศ. 2310) ได้สร้างวัดใหม่ขึ้นโดยขุนวิสูตรโยธามาตย์ภักดี ด้วยความที่ชุมชนบางสะแกเป็นชุมชนที่เข้มแข็งทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ครบเครื่อง ทั้งยังเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้ผู้เยี่ยมชมได้ศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชน และการทำการเกษตรภายในชุมชนด้วย อัตลักษณ์เหล่านี้ทำให้บางสะแกเป็นตัวอย่างของชุมชนที่สามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่ผสมผสานทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างกลมกลืน

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ไม่ได้เป็นเพียงการทำธุรกิจการท่องเที่ยวในชุมชน แต่ยังเป็นกลไกที่ช่วยรักษาเอกลักษณ์ชุมชนสร้างรายได้เสริมและส่งเสริมความร่วมมือของคนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนบางสะแกจะมีศักยภาพสูงในการพัฒนาโฮมสเตย์แต่ยังต้องเผชิญกับความท้าทายในด้านการบริหารจัดการ การปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานการท่องเที่ยวและการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว ดังนั้นงานวิจัยนี้มุ่งศึกษากระบวนการพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชนบางสะแก ทั้งในด้านกายภาพและการบริหารจัดการ เพื่อเปรียบเทียบว่า แนวทางที่ชุมชนดำเนินการอยู่นั้นสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานทั้ง 3 ข้อ คือเกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนยั่งยืนมากน้อยเพียงใด และสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้จริงหรือไม่ รวมถึงนำเสนอแนวทางการพัฒนาที่สามารถส่งเสริมให้ชุมชนโฮมสเตย์เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ของชุมชนบางสะแกในด้านกายภาพและด้านการบริหารจัดการ
2. เพื่อวิเคราะห์ผลที่ได้จากการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มชุมชน ร่วมกับเกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนยั่งยืน
3. เพื่อวิเคราะห์ข้อดี ข้อจำกัด เหตุและปัจจัยในการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มชุมชน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมยั่งยืน
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มชุมชนให้ยั่งยืนต่อไปได้ในอนาคต

การทบทวนวรรณกรรม

เกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ หมายถึง แนวทางที่ใช้ในการปรับปรุงและจัดการโฮมสเตย์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสม ทั้งในด้านบริการ สภาพแวดล้อม ความปลอดภัย และการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยมีจุดประสงค์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว สร้างความประทับใจ และสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

(2558) ได้จัดทำมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยขึ้น ในปี พ.ศ. 2546 เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว มีรายได้เสริมจากการจัดให้มีบริการที่พักในรูปแบบที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท ซึ่งนักท่องเที่ยวมีโอกาสพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านอาชีพ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียงชุมชน และมีโอกาสทำกิจกรรม และมีการจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควรแก่นักท่องเที่ยว โดยมีตัวชี้วัด 26 ตัว ซึ่งสามารถจัดกลุ่มและสรุปและนำมาใช้ในงานวิจัยนี้ได้ 8 ด้าน (ตาราง 3)

เกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางที่ใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (เชิงนิเวศ) และการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เกิดความสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2548) โดยมีตัวชี้วัด 50 ตัว และสามารถจัดกลุ่มและนำมาใช้ในงานวิจัยนี้ได้ 8 ด้าน (ตาราง 4) ซึ่งกรมการท่องเที่ยวมุ่งหวังว่าการสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดทำโฮมสเตย์จะเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น รักษาวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน (สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558)

เกณฑ์การพัฒนาชุมชนยั่งยืน หมายถึง แนวทางหรือข้อกำหนดที่ใช้เป็นหลักในการพัฒนาชุมชนให้สามารถดำรงอยู่และเติบโตได้อย่างสมดุลในทุกมิติ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2567) โดยมีตัวชี้วัด 24 ตัว และสามารถจัดกลุ่มและนำมาใช้ในงานวิจัยนี้ได้ 4 ด้าน (ตาราง 5)

การพัฒนาชุมชน สามารถดำเนินการให้ยั่งยืนได้โดยเน้นที่ความสมดุลระหว่างการรักษาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาการรักษาระบบนิเวศภายในชุมชน ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมของคนภายในชุมชนด้วย (Bridger & Luloff, 2001) การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมช่วยให้ชุมชนสามารถระดมความคิดได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น การร่วมกันวางแผนสร้างองค์กรของตนเอง โดยสร้างความไว้วางใจให้กับสมาชิกภายในกลุ่มชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชน (Labonte, 1999)

แนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่อง Tourism development and community business development through homestay in Panglipuran Village Bali หมายถึง การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์เน้นความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการของผู้ประกอบการ และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (Divisekera & Nguyen, 2018)

การดำเนินงานของผู้ประกอบการในการสร้างธุรกิจชุมชน เช่น โฮมสเตย์ สถานที่รับประทานอาหาร และการจัดหาของที่ระลึกคนในชุมชนเองถูกกระตุ้นให้ทำโดยมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงระดับเศรษฐกิจของตน และต้องปรับปรุงที่พักโฮมสเตย์ให้เข้ากับแนวโน้มความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากนี้ความยั่งยืนของชุมชนท่องเที่ยวที่อิงตามการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องให้คนในชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการด้วย คนในชุมชนจึงจะรู้สึกถึงความภาคภูมิใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Pemayun et al., 2023)

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (mixed methods research) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

- การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับชุมชนบางสะแก โดยพิจารณาจากเอกสารสำคัญใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนยั่งยืน
- การสำรวจพื้นที่จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชน และศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ โดยพิจารณาทั้งระดับชุมชนและระดับตัวบ้านจำนวน 4 หลัง ด้วยคุณลักษณะ 3 ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศวัฒนธรรม องค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน และองค์ประกอบทางกายภาพของตัวบ้านที่ทำโฮมสเตย์

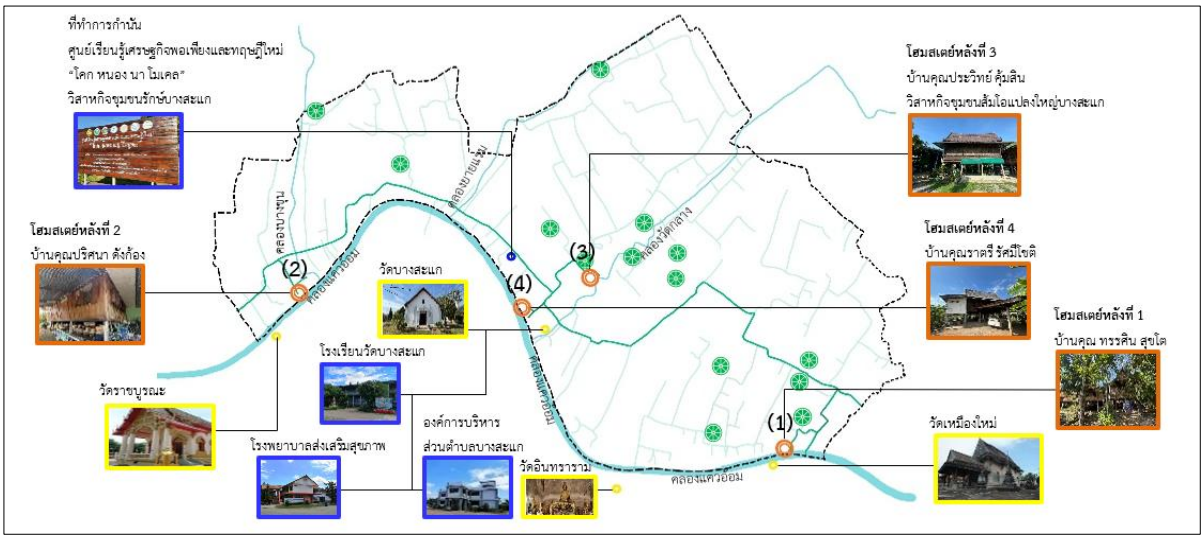
- การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลักโดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เพื่อศึกษาวิสัยทัศน์ มุมมองเกี่ยวกับการพัฒนาโฮมสเตย์และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ปัญหา และอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพโฮมสเตย์ให้เป็นไปตามมาตรฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

- การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อจำแนกและสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ โดยเน้นการระบุประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการพัฒนาโฮมสเตย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
- การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และมาตราวัดลิเคิร์ต (Likert Scale) เพื่อวัดทัศนคติ ความคิดเห็น หรือระดับความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนมาวิเคราะห์ ซึ่งจะเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของชุมชนบางสะแกให้มีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษา

ชุมชนบางสะแกตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรสงคราม มีพื้นที่รวม 3,409 ไร่ แบ่งออกเป็น 7 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 2,034 คน หรือ 702 ครัวเรือน มีประชากรที่อาศัยอยู่จริงเพียง 1,534 คน พื้นที่ของชุมชนบางสะแกเป็นที่ราบลุ่มน้ำ มีคลองแควอ้อมเป็นเส้นทางน้ำสายหลักแยกออกเป็นลำประโดงไหลผ่านร่องสวน เกิดเป็นระบบนิเวศแบบน้ำจืด และน้ำกร่อยที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรม พื้นที่สวนส่วนใหญ่เป็นสวนยกร่องแบบดั้งเดิม เน้นการทำสวนผลไม้แบบผสมผสาน ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น มะพร้าวน้ำหอม ส้มโอ และลิ้นจี่ ประชากรร้อยละ 35.98 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ประชาไท, 2562)

ภาพ 1 ที่ตั้งและองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนบางสะแก

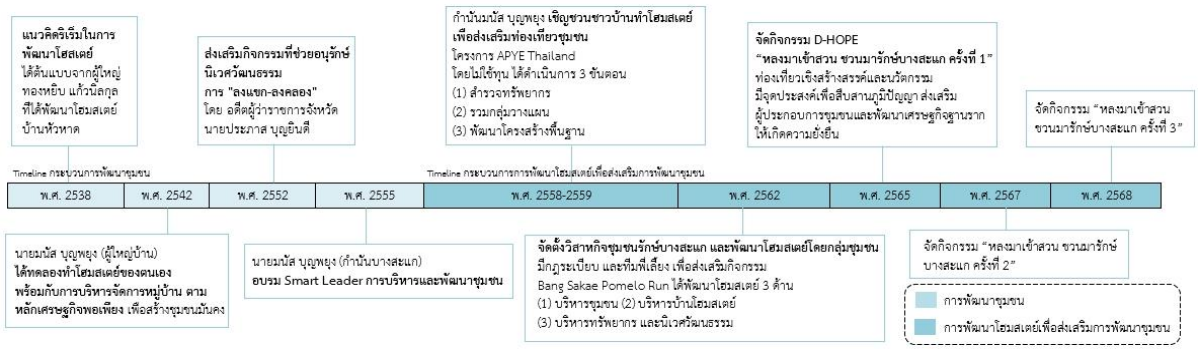
ที่มา: ผู้วิจัย, 2567

บ้านเรือนในชุมชนบางสะแกมีเอกลักษณ์เป็นบ้านทรงไทยริมคลอง ด้วยระบบนิเวศทางน้ำที่เอื้อต่อการทำเกษตรจึงเกิดวิถีชีวิตที่ยังคงเอกลักษณ์ของชุมชนดั้งเดิมไว้ ส่งผลให้ลักษณะทางกายภาพภายในชุมชนมีบรรยากาศเหมาะสมต่อการพัฒนาโฮมสเตย์ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในปี พ.ศ. 2538 นายมนัส บุญพยุง ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ได้รับแนวความคิดในการพัฒนาโฮมสเตย์มาจากผู้ใหญ่ทองหยิบ แก้วนิลกุล ซึ่งเป็นต้นแบบจากการพัฒนาโฮมสเตย์บ้านหัวหาด ตำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม นายมนัส บุญพยุง ได้ทดลองทำโฮมสเตย์ของตนเองพร้อมกับการบริหารจัดการหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างชุมชนให้มั่นคง ชุมชนบางสะแกใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการชุมชนมาอย่างยาวนาน ซึ่งในปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลได้นำเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545–2549)

เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตนเอง มีองค์ความรู้ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลกควบคู่กับการมีคุณธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (ม.ป.ป.))

กระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ของชุมชนบางสะแกในด้านกายภาพและด้านการบริหารจัดการ

ในช่วงริเริ่มการพัฒนาโฮมสเตย์ในชุมชนบางสะแก (พ.ศ. 2558–2559) กำนันมนัส บุญพยุง ได้เชิญชวนชาวบ้านทำโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน จึงได้ทดลองทำโฮมสเตย์จากโครงการ Asia Pacific Youth Exchange – Thailand (APYE) โดยชุมชนได้ดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ 1) การสำรวจทรัพยากรของชุมชนโดยการประเมินความพร้อมของที่พักภายในชุมชน 2) การรวมกลุ่มเพื่อวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ 3) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยการปรับปรุงที่พักให้เหมาะสมกับมาตรฐานโฮมสเตย์ทำเองโดยไม่ต้องใช้เงินทุน เดิมทีการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงการหารายได้เสริมของชาวบ้านที่ยังคงประกอบอาชีพหลัก คือเกษตรกรรม แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2562 ชุมชนได้จัดตั้งวิสาหกิจชุมชนรักษ์บางสะแกขึ้น การพัฒนาโฮมสเตย์ได้กลายเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน เนื่องจากในระหว่างการพัฒนาโฮมสเตย์ชุมชนบางสะแกมุ่งเน้นการบริหารจัดการชุมชนใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการชุมชน 2) ด้านการบริหารจัดการตัวบ้านที่ทำโฮมสเตย์ 3) ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติแหล่งนิเวศวัฒนธรรม

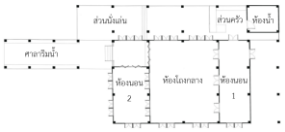
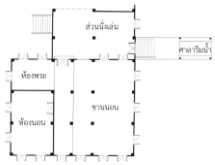
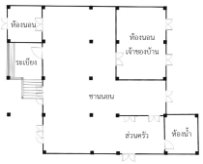
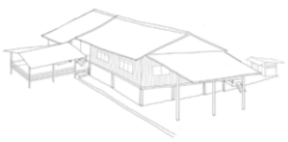

ภาพ 2 การพัฒนาโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในชุมชนบางสะแก

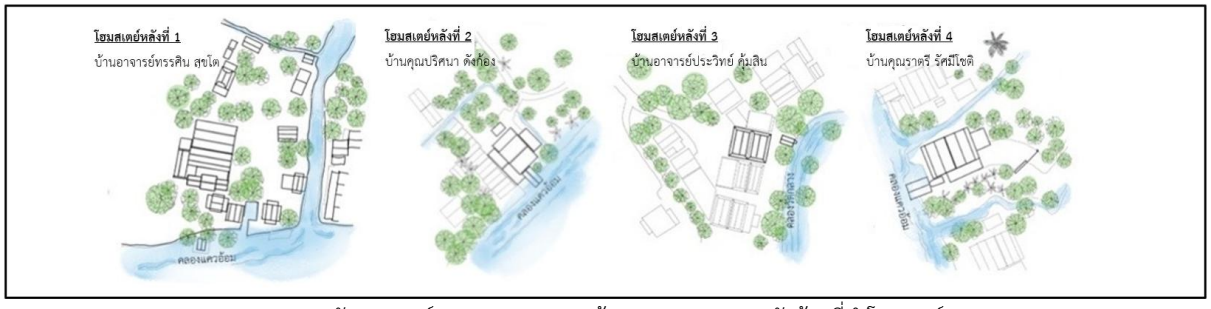
ที่มา: ผู้วิจัยจัดทำจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน นายมนัส บุญพยุง (2567)

วิสาหกิจชุมชนรักษ์บางสะแก ได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกบ้านสำหรับทำโฮมสเตย์เบื้องต้น โดยพิจารณา 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ความเต็มใจของเจ้าของบ้าน เจ้าของบ้านต้องมีความพร้อมและยินดีที่จะเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว 2) คุณภาพของที่พัก บ้านต้องมีสภาพแวดล้อมที่สะอาด สะดวกสบาย แบ่งพื้นที่ใช้สอยอย่างเป็นสัดส่วน และมีห้องน้ำที่สะอาดและถูกสุขลักษณะ 3) ทำเลที่ตั้งและบรรยากาศ บ้านที่ได้รับเลือกควรอยู่ติดริมน้ำ หรือมีมุมพักผ่อนที่เงียบสงบ ให้ผู้เข้าพักได้สัมผัสวิถีชีวิตและธรรมชาติของชุมชน แนวทางดังกล่าวทำให้โฮมสเตย์ไม่เพียงเป็นที่พัก แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมวัฒนธรรมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างประสบการณ์ที่เชื่อมโยงผู้มาเยือนเข้ากับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างแท้จริง

ตาราง 1 สภาพแวดล้อมที่สะอาด สะดวกสบาย แบ่งพื้นที่ใช้สอยอย่างเป็นสัดส่วน และมีห้องน้ำที่สะอาดและถูกสุขลักษณะ

โฮมสเตย์ พื้นที่ใช้สอย ประมาณ	โฮมสเตย์หลังที่ 1 บ้านคุณทรรศิน สุขโต 108 ตร.ม./ชั้น	โฮมสเตย์หลังที่ 2 บ้านคุณปริศนา ดังก้อง 86 ตร.ม./ชั้น	โฮมสเตย์หลังที่ 3 บ้านคุณประวิทย์ คุ้มสิน 81 ตร.ม./ชั้น	โฮมสเตย์หลังที่ 4 บ้านคุณราตรี รัศมีโชติ 80 ตร.ม./ชั้น
สภาพ แวดล้อม				
การแบ่งพื้นที่ ใช้สอย				
ห้องน้ำ ที่ถูกตาม สุขลักษณะ				
แบบ สามมิติ				

ที่มา: ผู้วิจัย (2567)

ภาพ 3 ผังแสดงองค์ประกอบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของตัวบ้านที่ทำโฮมสเตย์

ที่มา: ผู้วิจัย, 2567

การบริหารจัดการโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนบางสะแก ระดับชุมชน 1) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างการเรียนรู้สู่นักท่องเที่ยวโดยการจัดกิจกรรม เช่น การเยี่ยมชมสวนเกษตร จัดกิจกรรมทำการตลาดเพื่อส่งเสริมสินค้าทางการเกษตรให้กับคนในชุมชน 2) การจัดการภายในชุมชน โดยพัฒนาคนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ 3) การส่งเสริมรักษาแหล่งนิเวศวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมการลงแขก-ลงคลอง เพื่อการดูแลสิ่งแวดล้อมนิเวศวัฒนธรรม และกิจกรรมการทัศนศึกษาพักค้างคืนกับโฮมสเตย์ชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมภายในชุมชนบางสะแก 4) การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การทำการตลาด โฆษณา และการส่งเสริมการขายโดยการใช้สื่อออนไลน์เฟซบุ๊กเพื่อประชาสัมพันธ์

การบริหารจัดการโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนบางสะแก ระดับตัวบ้าน คือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยการปรับปรุงที่พักให้เหมาะสมกับมาตรฐานโฮมสเตย์ ในแนวทางที่ไม่สร้างภาระด้านค่าใช้จ่ายให้กับเจ้าของบ้านและชุมชน เน้นด้านความสะอาด ปลอดภัย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และจัดการระบบน้ำและไฟฟ้าให้เพียงพอ (มนัส บุญพยุง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ธันวาคม 2567)

ภาพ 4 กิจกรรมในตำบลบางสะแก

ที่มา: รักษ์บางสะแก, (ม.ป.ป.). Facebook. (https://www.facebook.com/LoveBangsakae).

การวิเคราะห์ผลที่ได้จากการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มชุมชนร่วมกับเกณฑ์การพัฒนา

สามารถวิเคราะห์ประเด็นสำคัญถึงการประเมินการดำเนินงานกับมาตรฐาน 3 ด้าน ดังนี้

- หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 1 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์
- หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม
- หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 3 การพัฒนาชุมชนยั่งยืน

ตาราง 2 ระดับเกณฑ์การประเมินคุณภาพ

ระดับคุณภาพ :	ดีมาก = 5	ดี = 4	ปานกลาง = 3	พอใช้ = 2	ต้องปรับปรุง = 1	ไม่มี = 0

หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 1 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์

ตาราง 3 การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ร่วมกับหลักเกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์

	หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 1 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์	ช่วงการพัฒนา	ระดับคุณภาพ						ผลต่างของข้อมูล	หมายเหตุ
			0	1	2	3	4	5		
1	ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน	ก่อน		●					+4	เน้นให้ทุกครัวเรือนสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ของตนเอง
		ปัจจุบัน						●		
2	ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ชุมชน	ก่อน	●						+3	มีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม โดยอัตราค่าเข้าพักโฮมสเตย์อยู่ที่ 350 บาท/คน จะถูกแบ่งเป็น 300 บาท สำหรับเจ้าของโฮมสเตย์และ 50 บาท สำหรับให้วิสาหกิจชุมชนรักษ์บางสะแกนำไปบริหารต่อไป
		ปัจจุบัน				●				
3	ด้านอาหาร	ก่อน		●					+3	ครัวที่ใช้เป็นครัวเดิม ไม่มีห้องครัวเฉพาะ
		ปัจจุบัน					●			
4	ด้านรายการนำเที่ยว	ก่อน	●						+2	เน้นฐานการเรียนรู้เรื่องการทำการเกษตรชาวสวนมากกว่า
		ปัจจุบัน			●					
5	ด้านที่พัก	ก่อน				●			+1	ทำการปรับปรุงเพียงเรื่องความสะอาดก่อนเข้าพัก
		ปัจจุบัน					●			
6	ด้านความปลอดภัย	ก่อน					●		+1	ชุมชนมีการดูแลผู้มาเยือนเสมือนญาติมิตร
		ปัจจุบัน						●		
7	ด้านอัธยาศัยไมตรีของเจ้าบ้านและสมาชิกภายในบ้าน	ก่อน						●	+0	ชุมชนได้ทำการคัดเลือกบ้านจากอัธยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้าน
		ปัจจุบัน						●		
8	ด้านการประชาสัมพันธ์	ก่อน			●				+0	ประชาสัมพันธ์ผ่านทางเฟซบุ๊ก โดยวิสาหกิจชุมชนรักษ์บางสะแก
		ปัจจุบัน			●					

ที่มา: ผู้วิจัยจัดทำจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน นายมนัส บุญพยุง (2567)

การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ร่วมกับหลักเกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ได้จากการเปรียบเทียบระหว่างก่อนการพัฒนาและปัจจุบัน โดยในช่วงก่อนการพัฒนา (ระดับคุณภาพค่าเฉลี่ย = 2) และในปัจจุบัน (ระดับคุณภาพค่าเฉลี่ย = 3.75) ผลต่างของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการพัฒนาคือ 1.75 แสดงให้เห็นว่า ชุมชนให้ความสำคัญในด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชมชนมากที่สุด ส่วนที่ยังคงเป็นข้อจำกัดชุมชนคือ ด้านประชาสัมพันธ์ซึ่งส่งผลต่อรายได้ของชุมชนด้วย

หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

ตาราง 4 การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ร่วมกับหลักเกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

	หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม	ช่วงการพัฒนา	ระดับคุณภาพ						ผลต่างของข้อมูล	หมายเหตุ
			0	1	2	3	4	5		
1	ด้านการจัดการด้านการติดตาม และประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวชุมชน	ก่อน		●					+3	มีการวิเคราะห์ประเมินผลกระทบของชุมชน ทำการปรับปรุงและแก้ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมทุกปี
		ปัจจุบัน					●			
2	ด้านบุคลากร มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว	ก่อน		●					+3	บุคลากรในชุมชนมีความรู้ในเรื่องการรักษาระบบนิเวศและวัฒนธรรมจากประสบการณ์โดยตรง
		ปัจจุบัน					●			
3	ด้านการพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศและวัฒนธรรมของชุมชน	ก่อน			●				+2	ชุมชนมีการวางแผนและดำเนินงานตามแผนการพัฒนาและบริหารจัดการรวมถึงจัดทำงบประมาณด้านระบบนิเวศและวัฒนธรรม มีการประชาสัมพันธ์ รักษามาตรฐานการบริการการท่องเที่ยวและสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่น แต่ยังไม่มีการกำหนดขอบเขตด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่การท่องเที่ยว
		ปัจจุบัน					●			
4	ด้านการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม นิเวศวัฒนธรรม	ก่อน		●					+2	ชุมชนมีการจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติและกิจกรรมการท่องเที่ยวเฉพาะด้าน แต่ยังขาดการณรงค์ในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม นิเวศวัฒนธรรม เช่น การแจกแจงปริมาณใช้ น้ำ ไฟฟ้าและขยะให้นักท่องเที่ยวทราบ และการใช้ภาษาต่างประเทศภายในสื่อ
		ปัจจุบัน				●				
5	ด้านการจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยวชุมชน	ก่อน				●			+1	ยังขาดระบบเตือนภัย รักษาความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน
		ปัจจุบัน					●			
6	ด้านการจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	ก่อน						●	+0	กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับ ไม่กระทบต่อคนในท้องถิ่น มีการทำการศึกษา วิจัย ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่และวัฒนธรรมโดยไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และประเพณีของคนในชุมชน
		ปัจจุบัน						●		
7	ด้านการพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมชาวสวน	ก่อน					●		+0	แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมคือจุดเด่นของชุมชนบางสะแก
		ปัจจุบัน					●			

ที่มา: ผู้วิจัยจัดทำจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน นายมนัส บุญพยุง (2567)

การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ร่วมกับหลักเกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมได้จากการเปรียบเทียบระหว่างก่อนการพัฒนาและปัจจุบัน โดยในช่วงก่อนการพัฒนา (ระดับคุณภาพค่าเฉลี่ย= 2.25) และในปัจจุบัน (ระดับคุณภาพค่าเฉลี่ย = 3.785) ผลต่างของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการพัฒนาคือ 1.54 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนบางสะแกยังขาดจุดขายที่โดดเด่น แนวโน้มในการพัฒนาแสดงให้เห็นว่า ชุมชนให้ความสำคัญในด้านการจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยวชุมชน และการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ 5

หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 3 การพัฒนาชุมชนยั่งยืน

ตาราง 5 การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ร่วมกับหลักเกณฑ์การพัฒนาชุมชนยั่งยืน

	หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 3 การพัฒนาชุมชนยั่งยืน	ช่วงการพัฒนา	ระดับคุณภาพ						ผลต่างของข้อมูล	หมายเหตุ
			0	1	2	3	4	5		
1	ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น	ก่อน		●					+4	ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนร่วมกับการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น
		ปัจจุบัน						●		
2	ด้านการสร้างองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง	ก่อน		●					+3	ชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์เดียวกัน เพื่อให้ชุมชนขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน คนในชุมชนมีจิตสำนึกพึ่งพาตนเองและสำนึกรักชุมชน
		ปัจจุบัน					●			
3	ด้านการสร้างลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง	ก่อน			●				+3	คนในชุมชนมีความพร้อมในการร่วมมือจัดการปัญหา จากการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ประเมินสถานการณ์ ตัดสินใจทำ และติดตามผล
		ปัจจุบัน						●		
4	ด้านรายได้ที่ชุมชนได้จากการท่องเที่ยว	ก่อน			●				+1	ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหารและผลผลิตทางการเกษตร การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการทำโฮมสเตย์
		ปัจจุบัน				●				

ที่มา: ผู้วิจัยจัดทำจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน นายมนัส บุญพยุง (2567)

การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ร่วมกับหลักเกณฑ์การพัฒนาชุมชนยั่งยืนได้จากการเปรียบเทียบระหว่างก่อนการพัฒนาและปัจจุบัน โดยในช่วงก่อนการพัฒนา (ระดับคุณภาพค่าเฉลี่ย = 1.5) และในปัจจุบัน (ระดับคุณภาพค่าเฉลี่ย = 4.25) ผลต่างของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการพัฒนาคือ 2.75 แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มในการพัฒนาชุมชนบางสะแกมีการพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง

สรุปจากการวิเคราะห์โดยรวมของกระบวนการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ร่วมกับเกณฑ์การพัฒนาทั้ง 3 ด้าน สามารถจัดอันดับค่าเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงซึ่งทำให้ทราบว่า ชุมชนบางสะแกให้ความสำคัญการพัฒนาชุมชนในแนวทางที่ดีขึ้นได้ดังนี้ อันดับที่หนึ่ง ด้านการพัฒนาชุมชนยั่งยืน 2.75 คะแนน อันดับที่สอง ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ 1.75 คะแนน และอันดับที่สาม ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม 1.54 คะแนน

การวิเคราะห์ ข้อดี ข้อจำกัด และปัจจัยในการพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ในชุมชนบางสะแก

จากการวิเคราะห์การพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ในชุมชนบางสะแกมีข้อดี คือ 1) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน (หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 1) โดยให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น อาหารพื้นถิ่น ผลผลิตทางการเกษตร และส่งเสริมกิจกรรมเชิงนิเวศวัฒนธรรมเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น (หลักเกณฑ์การพัฒนาที่ 3) ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโฮมสเตย์ ซึ่งส่งผลให้เกิดลักษณะขององค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง

ข้อจำกัดของการพัฒนาโฮมสเตย์ในชุมชนบางสะแก มีดังนี้ 1) การประชาสัมพันธ์ยังไม่เพียงพอ 2) ขาดจุดขายที่โดดเด่นด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม 3) รายได้ที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวน้อย ซึ่งเป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์ยังไม่เพียงพอและขาดจุดขายที่โดดเด่นด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาโฮมสเตย์ในชุมชนบางสะแก คือ 1) การพัฒนาและปรับปรุงระบบประชาสัมพันธ์ โดยใช้โซเชียลมีเดียและแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวออนไลน์อื่น ๆ เพื่อขยายการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย สร้างสื่อประชาสัมพันธ์ที่น่าสนใจ เช่น วิดีโอรีวิว การตลาดแบบอินฟลูเอนเซอร์ 2) การเสริมสร้างจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยพัฒนากิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนให้มากขึ้น 3) การยกระดับคุณภาพบริการและมาตรฐานโฮมสเตย์ โดยการสร้างมาตรฐานโฮมสเตย์ให้เป็นที่ยอมรับ และควรพัฒนาทักษะของคนในชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวให้เพิ่มมากขึ้น 4) การเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกและภาครัฐ 5) การเพิ่มช่องทางสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาสินค้าชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึก หรืออาจใช้แนวทางการตลาดแบบแพ็กเก็ต เช่น รวมที่พัก อาหาร และกิจกรรมในรูปแบบแพ็กเก็ตท่องเที่ยว

สรุปผลการวิเคราะห์การพัฒนาแหล่งที่พักโฮมสเตย์ในชุมชนบางสะแกมีแนวโน้มที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และการเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านการประชาสัมพันธ์และจุดขายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม การพัฒนาในอนาคตควรมุ่งเน้นการทำตลาดให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น และเอกลักษณ์การท่องเที่ยวเพื่อต่อยอดความยั่งยืนของโฮมสเตย์ในชุมชน

การอภิปรายผลการศึกษา

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในชุมชนบางสะแกแสดงให้เห็นว่า โฮมสเตย์ไม่ได้เป็นเพียงแค่ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว จากการศึกษาจากกรณีศึกษาซึ่งมีความคล้ายคลึงกับชุมชนบางสะแก การพัฒนาโฮมสเตย์ในหมู่บ้านเผิงลีปุรัน (Penglipuran Village) ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งได้รับการยอมรับในระดับโลก มีอัตลักษณ์คือ มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิม วิถีชีวิตประเพณี และระบบความเชื่อแบบบาหลีโบราณอย่างเข้มงวด ด้านความยั่งยืน หมู่บ้านเผิงลีปุรัน (Penglipuran Village) มีชื่อเสียงในเรื่องความสะอาดเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติในการก่อสร้าง และห้ามรถยนต์ขับเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อลดมลภาวะ

ด้านการบริหารจัดการโดยชุมชน (Community-based Tourism) ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการโฮมสเตย์ ตั้งแต่การดูแลสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ไปจนถึงการแบ่งปันรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาแล้ว ชุมชนบางสะแกมีจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศชาวสวน และยังคงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การลงแขก-ลงคลอง เพื่อจัดการระบบน้ำในคลองและลำประโดง การทำสวนยกร่อง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน บริหารจัดการโดยคนในชุมชนเองเพื่อสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

เมื่อเปรียบเทียบชุมชนบางสะแกกับกรณีศึกษาการพัฒนาโฮมสเตย์ในหมู่บ้านเผิงลีปุรัน (Penglipuran Village) สามารถสะท้อนให้เห็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ ในการบริหารจัดการโฮมสเตย์ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เช่น การคัดเลือกบ้านที่เหมาะสม การกำหนดมาตรฐานที่พัก และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดความรู้สึก “เป็นเจ้าของ” และ “ภาคภูมิใจ” ในอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Community-Based Tourism (CBT) ที่เน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ไม่ใช่แค่การเป็นผู้ให้บริการเท่านั้น 2) ความยั่งยืนใน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในด้านเศรษฐกิจ โฮมสเตย์ช่วยสร้างรายได้ที่กระจายอย่างทั่วถึงในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของโฮมสเตย์ ร้านอาหารท้องถิ่น หรือผู้ประกอบการกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ในด้านสังคมและวัฒนธรรม การรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประเพณีดั้งเดิม อาหารพื้นเมือง ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคมและสร้างเอกลักษณ์ให้กับชุมชน ในด้านสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้เกิดความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สวนยกร่อง ระบบนิเวศทางน้ำ ลำคลอง และลำประโดง อย่างไรก็ตาม ชุมชนบางสะแกต้องเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดทักษะในการบริหารจัดการโฮมสเตย์อย่างมืออาชีพ เครือข่ายทางการตลาดในการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างรายได้เข้าชุมชน สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้การท่องเที่ยวชุมชนสามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการอภิปรายในขั้นต้น จึงนำมาสู่ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาโฮมสเตย์ชุมชนบางสะแก ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะต่อชุมชน ด้านการประชาสัมพันธ์ยังขาดจุดขายในเรื่องระบบนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนบางสะแก สร้างจุดขาย (Unique Selling Proposition: USP) โดยนิยามอัตลักษณ์ วิถีชีวิตชาวสวน ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำสวนยกร่อง สวนผสม และการบอกเล่าเรื่องราว (storytelling) ตำนานของท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติและประเพณี ประสบการณ์ชีวิตชาวสวน (content marketing) รวมถึงการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย เช่น สื่อออนไลน์ เว็บไซต์ทางการ โปสเตอร์ การออกงานแสดงสินค้า หรือการจัดกิจกรรมชุมชน 2) ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านการประชาสัมพันธ์ในระดับประเทศผ่านงานแสดงสินค้าท่องเที่ยว เว็บไซต์ทางการ หรือการจัดแคมเปญส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม 3) ข้อเสนอแนะด้านวิชาการ การวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของโฮมสเตย์ โดยศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเพื่อปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน 4) ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นกรอบแนวทางสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนอื่น ประกอบด้วย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาคนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพในด้านการบริหารจัดการโฮมสเตย์ การส่งเสริมรักษาแหล่งนิเวศวัฒนธรรม การสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน การส่งเสริมความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานปรับปรุงโฮมสเตย์ให้สะดวกสบายแต่ยังคงเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นปัจจัยซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

สรุปการพัฒนาโฮมสเตย์ในชุมชนบางสะแก จะประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน หากมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งคนในชุมชน ระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เป็นกุญแจสำคัญในการสร้าง “เศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง” ควบคู่ไปกับการ “อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น” เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมเป็นแหล่งรายได้ที่ยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. กรมการท่องเที่ยว (2548). *ประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง กำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พ.ศ. 2548.* สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. กรมการท่องเที่ยว. (2558). *มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย*. สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว.

ประชาไท. (2562, 10 ธันวาคม). *'ผังน้ำชุมชน' เครื่องมือพัฒนาชุมชนบางสะแก*. https://prachatai.com/journal/2019/12/85481

พิสิษฐ์ บุญถนอม. (2563). *แนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. SURE. http://ithesis- ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/3455/1/621220008.pdf

รักษ์บางสะแก. (ม.ป.ป.). Facebook. https://www.facebook.com/LoveBangsakae

ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. (2553, 2 มกราคม). *วัดบางสะแก.* http://www.m-culture.in.th/album/36565

ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2567, 9 กันยายน). *การพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs (Sustainable Development Goals).* https://www.sdgmove.com/

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (Office of the National Economic and Development Council). (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549).* https://www.nesdc.go.th/download/article/Plan9.pdf

สุรจิต ชิรเวทย์. (2557). *คนแม่กลอง*. หอการค้าสมุทรสงคราม.

องค์กรการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization: UNWTO). (ม.ป.ป.). *แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.* https://www.unwto.org/

อัจฉรีย์ มานะกิจ, พิทักษ์ ศิริวงศ์, และสวรรยา ธรรมอภิพล. (2567). การวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพการด้านการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่มพฤกษ์, 42*(1), 31-54.

Bridger, I. C., & Luloff, A. E. (2001). Building the sustainable community: Is social capital the answer? *Sociological Inquiry, 71*(4), 458-472. https:/doi.org/10.111/j1475-682X.2001.tb01127.x

Bryan, J., & Graham, D. (2024). Using responses to Likert-type items in qualitative research. https://www.facultyfocus.com/articles/educational-assessment/using-responses-to-likert-type-items-in-qualitative-research/

Cajee, L. (2014, January). Eco-cultural tourism: A tool for environmental, cultural, and economic sustainability (A case study of Darap village, West Sikkim). *SHS Web of Conferences, 12*. (Published online). DOI:10.1051/shsconf/20141201029

Department of Economic and Social Affairs. (2024). *Sustainable Development เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs).* https://sdgs.un.org/goals

Divisekera, S., & Nguyen, V. K. (2018). Determinants of innovation in tourism evidence from Australia. *Tourism Management, 67*, 157-167.

Labonte, R. (1999). Social capital and community development. *Australian and New Zealand Journal of Public Health, 23*(4), 430-433. https://dojorg/10.111/j1467842X.199999.tb01289x

Pemayun, I. D. G. A., Meirejeki, N., Sukmawawati, N. M. R., Harmini, A. A. A. N., & Kanca, I. N. (2023, November). Tourism development and community business development through homestay in Panglipuran Village Bali. *World Journal of Advanced Research and Reviews, 20*(2), 1401-1406. https://doi.org/10.30574/wjarr.2023.20.2.2489

Tanujaya, B., Prahmana, R. C. I., & Mumu, J. (2022). Likert scale in social sciences research: Problems and difficulties. *FWU Journal of Social Sciences, 16*(4), 89–101.

Wolor, C. W., Musyaffi, A. M., Suhud, U., & Nurkhin, A. (2023, June). Social capital and community development of Penglipuran Bali Tourism village. *Journal of Humanities, 23*(2), 308–315.